

Fra bibliotek til læringscenter og litt til

Af Hans Martin Fagerli

Bibliotek er en av de eldste institusjoner vi kjenner til, med røtter tilbake til det 3. årtusen f.Kr. (tempelsamlingen av leirtavler i Nippur). En så gammel institusjon, til tider eksklusiv og forbedt eliten, skaper stereotypier.

Hans Martin Fagerli
Stabsdirektør (tidligere biblioteksjef)
Høgskolen i Oslo (HiO)
HansMartin.Fagerli@hio.no

En av dem synes å overleve alt: biblioteket som boksamling. Riktignok betyr jo bibliotek boklager, og i århundrer var dette dekkende for virkeligheten. Først med folkebibliotekene åpner bibliotekene seg mot allmennheten og gir mulighet for institusjonen til å bli et sted både for møter og opplevelser, lesning og studier – for alle. Men det er fortsatt ikke uvanlig å møte oppfatninger om bibliotek som ekspedisjonslokale og bibliotekarer som lagerekspeditører.

I prosessen med å utvikle læringscentermodellen ved HiO, møtte vi mange varianter av slike stereotype oppfatninger, både når det gjelder, hva et bibliotek er, og hva bibliotekarer skal gjøre. Kanskje fordi biblioteker ved høyskoler og universiteter har vært mer tradisjonelle med hensyn til både innhold og organisasjon enn andre bibliotektyper. Med en viss undring har jeg i disse årene observert små faglige miljøer, som har ønsket seg en egen bibliotekløsning i form av noen hyller og en bibliotekar, som kan ta artikkelkopier for dem. Kanskje ikke så rart, at det vanskeligste ble å få forståelse for, at modellen primært IKKE dreide seg om en endring av bibliotekets og bibliotekarenes arenaer, men om en samarbeidsmodell, hvor andre profesjoner og kompetanser skulle spille sammen med bibliotekarene.

Årsaken til dette kan ligge i det enkle faktum, at et bibliotek oppfattes av de fleste som et sted, hvor bibliotekarer arbeider. Utvidet ansvarsområdet, ligger konklusjonen snublende nær om, at da må bibliotekarenes kompetanse bli enda bredere. Det kan stilles spørsmål ved, om vi i det hele tatt har kultur for å arbeide sammen med andre profesjoner. Noen – fortrinnsvis bibliotekfolk – mente at vi tok livet av begrepet bibliotek, og at vi drev med nytale. Men læringscenter er ikke et nytt navn for bibliotek, det representerer en samordning av flere støttetjenester, hvorav bibliotek er den ene.

Situasjonen for norske høyskolebibliotek var bekymringsfull mot slutten av 80-tallet. En undersøkelse fra 1989¹ viste, at høyskolestudentenes bruk av bibliotek var svært lav. En fjerdedel av studentene brukte ikke biblioteket i det hele tatt i løpet av studietiden! Årsaken var sammenfatt, best uttrykk ved en Nordinfo-undersøkelse fra 1990:

”The use made of most [Nordic] academic libraries is very low. The fact that student use is especially low, is attributable to the dependence on teaching rather than self-instruction. Instruction in all Nordic countries is based heavily on lectures rather than self-instruction”²

En annen hypotese kan like godt være, at lavt forbruk henger sammen med, at behovet for kvalitetssikrede bibliotektenester og litteratur utover det pensum krever, ikke er større – i alle fall på bachelornivå. Går vi bak utlånstall og bruksstatistikk for våre databaser, finner vi, at det er en nokså oversiktlig gruppe av lærere, forskere og faglig sterkt engasjerte studenter, som er de tradisjonelle bibliotektenestenes tunge brukere. Den sterke økningen av studenttallet ved våre høyskoler og universiteter siden 1990 har i liten grad slått ut på denne bruken. Hovedtyngden av studentene på lavere grads studier har mer enn nok med å lese sitt pensum og levere sine oppgaver, og økt tilvekst av studenter har forsterket dette.

¹ Gulbraar, Kari. *Undersøkelse av høyskolestudenters litteraturbruk*. – Oslo: Det Regionale høyskolestyret for Oslo og Akershus, 1990.- (Høyskolestyrets skriftserier. Forsknings- og utviklingsarbeider; nr 1). – 95 s.

² Line, Maurice B. *The changing role of Nordic academic, research and special libraries*. – Esbo: Nordinfo, 1992. – 139 s.

Dette er selvsagt en plagsom erkjennelse for bibliotekarprofesjonen, som naturlig nok er opptatt av å formidle de store kunnskapsressursene, som ligger i et godt bibliotek. Kanskje har dette ført til, at vi er blitt mer misjonerende enn godt er - i stedet for å erkjenne hvilke elementære behov de fleste studenter har i forhold til sin egen læring.

Høyskolereformen i 1994 medførte en omfattende fusjonering av de statlige høyskolene. Fra å være ca 100 frittstående institusjoner, resulterte reformen i 26 nye høyskoler – ca en i hvert fylke (tilsvarende amt i Danmark). Høyskolen i Oslo (HiO) ble landets største, og har i dag 11000 studenter og 1000 ansatte fordelt på 7 avdelinger (fakultet), og tilbyr utdanning på alle nivåer opp til doktorgradsutdanning. Høyskolebiblioteket ved HiO besto i 1995 av 10 enheter spredt over hele byen. Enkelte av bibliotekene var i en ressursmessig vanskelig situasjon, men en viss forbedring var oppnådd allerede i 1992 ved opprettelse av Bislet høyskolecenter. Her valgte ca 10 innflyttende høyskoler å etablere en felles bibliotekteneste, som fikk navnet Fellesbiblioteket.

I tillegg til de tidligere statlige høyskolenes lave forbruk av bibliotektenester og dermed svake bibliotekbevissthet, så vi også en utfordring i den nye høyskolens utforming av læringsmiljøet. Bibliotek, lesesaler og datarom var fysisk atskilte, uten noen organisatorisk sammenheng. Den organisatoriske tilnærningen til det, som etter hvert skulle bli Læringscenterne, kom tidlig på plass i HiOs historie. Allerede i budsjettokumentet for 1996 kan vi lese under avsnittet *En visjon for 2000*:

”Det skal utvikles et nært samarbeid mellom pedagogisk virksomhet, bibliotek, IT og AV, som sikrer at undervisning og studier utnytter de læringsressurser høyskolen disponerer”

Ett læringscenter for hele HiO er den store drømmen. Læringscenteret ville da framstå som et samlet og tverrfaglig treffsted og læringsmiljø for høgskolens 11000 studenter. Et godt studiemiljø med gode læringsressurser vil i seg selv skape et miljø, som inspirerer til refleksjon og læring.

Denne institusjonelle holdningen til læringsressursenes betydning for studiene har senere ligget fast. Dette har hatt stor motiverende betydning for de av oss, som skulle realisere denne visjonen.

I første halvdel av 90-tallet etablerte flere engelske universiteter såkalte Learning Centres. Her var bibliotekene satt inn i en pedagogisk sammenheng med en rekke støtte- og servicetjenester, og framsto som gode og fysisk sammenholdte læringsmiljøer. Delegasjoner fra flere norske høgskoler dro til England for å se selve perlen: Adsetts Centre ved Sheffield Hallam University. Her hadde studentene alle de støtte- og veiledningstjenester, de trengte i sitt studiearbeid direkte tilgjengelig under ett og samme tak. Det var denne typen løsning, vi ønsket å iverksette innenfor våre egne rammer.

Avgjørende for videre framdrift ved HiO var to forhold, som begge bidro til, at vi fikk visse muligheter innenfor nokså faste fysiske rammer. Det første var, at ett av bibliotekene (Fellesbiblioteket) hadde et areal, som var stort nok til "å gjøres noe med", og det andre var at HiO tidlig hadde planer om å samle alle avdelinger i et rimelig kompakt campus i Pilestredet. Dette betydde muligheter for å skape rom for læringscentermodellen ved å samle ulike støttetjenester innenfor ett og samme areal.

Ved Fellesbiblioteket skulle man knapt tro det var mulig å gjøre store endringer, det var fullt av bøker og tidsskrifter, og ikke en ledig hyllemeter. Under nåværende læringscenterdirektør Kari Mitchell's engasjerte og dyktige ledelse startet man prosjekt FBI 2000, hvor man med årtusenskiftet som målsnor ville forberede seg på å framstå som et læringscenter. Dette var fysisk kun mulig ved å kassere og/eller magasinere store mengder av boksamlingen. Resultatet ble, at man frigjorde plass til ikke mindre enn 90 PC-arbeidsplasser for studentene! Det må her sies, at verken denne eller senere omfattende kassasjoner i boksamlingene har påvirket bokutlånet. Dette har økt nesten dramatisk de siste 5-6 årene, til tross for at både de eldre samlingene, og ikke minst den vi har i dag, er en liten boksamling i høgskolesammenheng.

Ved sammenflytting av Avdeling for sykepleierutdanning og Avdeling for estetiske fag til Pilestredet Park i 2003, var det tidlig i prosessen

enighet om, at man skulle ha et læringscenter, hvor støttetjenester som bibliotek, AV og IKT skulle samles under samme tak som grupperom, lesesaler og dataarbeidsplasser. Omtrent sammenfallende i tid ble biblioteksjefens ansvarsområde utvidet til å omfatte bl.a. AV-tjenesten (6-7 årsverk) og et varierende antall studentassistenter. Disse studentene, som utgjør rundt 20 timeansatte, gir støtte til praktisk håndtering av IKT-, AV- og bibliotekteknologi i umiddelbar nærhet til studentenes arbeidsarealer.

Forvaltning av disse to ansvarsområdene førte naturlig til, at et betydelig medansvar for forelesningssaler, auditorier, lesesaler og datarom fulgte med. Og vi erfarte fort at læringscentermodellen førte både til en sterkere samordning av støttetjenester, og til en større synlighet og integrering i høgskolens daglige virksomhet. Her er det interessant å legge til, at erfaringene fra England, som er oppsummert i en rapport utgitt i 2003³, viser, at tilretteleggingen av læringscenter ble en forutsetning for å møte den utdanningsekspløsjonen, man fikk på 90-tallet. Uten å gå dypere inn i dette, handler det om en ny og stor andel av studenter, som i større grad shopper utdanning enn "ligger ved universitetene for å lese". Disse nye studentene fordrer mer støtte og veiledning, og behovet for tilgang til litteratur utover pensum er begrenset. Snarere er det slik, at de er tilfredse med en raskt søk i Google for å finne stoff, de kan anvende.

I 2005 vedtok styret for Høgskolen i Oslo, at den samlede virksomheten under biblioteksjefen skulle ha betegnelsen Læringscenteret. Modellen var dermed offisielt akseptert ved et navneskifte, vi rett og slett ikke kom utenom.

Ved inngangen til 2007 flytter to avdelinger inn i nytt bygg i Pilestredet 35. Her får vi et læringscenter på ett gulv og med god integrasjon mellom bibliotek tjenester og studentfasiliteter. Samtidig vedtar styret etter all sannsynlighet en større omrokering på campus Frydenlund, som vil resultere i ett samlet læringscenter for hele dette området. Her er imidlertid de fysiske rammene mer problematiske, og vi dessverre

måtte bryte noe med læringscentermodellen og godta, at et større studentareale med grupperom, arbeidsplasser og PC-er plasseres i en annen bygning. Med dette vil vi ha beveget oss fra rundt 20 små bibliotek, et uoversiktlig antall datarom og arbeidsrom for studenter til 3 læringscenter med gode og samlede læringsressurser og støttetjenester. Selv om det innimellom har vært presentert behov for å etablere små, tradisjonelle bibliotek ved enkelte avgrensede utdanninger, er det i dag allmenn enighet ved HiO om den modellen, vi har valgt å realisere.

Ett læringscenter for hele HiO er den store drømmen. Læringscenteret ville da framstå som et samlet og tverrfaglig treffsted og læringsmiljø for høgskolens 11000 studenter. Et godt studiemiljø med gode læringsressurser vil i seg selv skape et miljø, som inspirerer til refleksjon og læring. Det er akkurat dette et læringscenter handler om, og det er dette målet vi har hatt for oss helt siden HiO ble etablert! Men ting tar tid.

Etter at HiOs første tiår er tilbakelagt, er det den pedagogiske involveringen gjennom anvendelse av ressursene i læringscenterne i studier og undervisning, som bør stå i fokus. Her har vi kommet langt kortere enn det, vi mente, at læringscentermodellen ville føre oss fram til. Årsakene ligger dels i en bibliotekfaglig overvurdering av egen evne til å bidra til dette, dels i en overdreven tro på, at enhver studerende ønsker å fordype seg i faglitteratur utover eget pensum, og dels i endringer i undervisnings- og læringsformer, som må få tid til å utvikle seg.

Det siste handler om mer enn opplæring i tradisjonelle bibliotek tjenester som katalog- og databasesøk. Det handler om utvikling av studentenes informasjonskompetanse, en ferdighet som er langt bredere sammensatt, enn hva bibliotekfaget alene bidrar til.

Under ligger også de statlige høgskolenes svake forskningstradisjon før Høgskolereformen. De gamle bibliotekene dekket i hovedsak studentenes behov. Ved reformen ble høgskolene pålagt en utvikling, som forutsatte forskningsbasert undervisning og studier, og dermed en oppbygging av forskningsbibliotekets mer tradisjonelle tilbud. Dette har pågått parallelt med utvikling av læringscentermodellen, og hører ikke med i denne historien. Men dette bidrar til å skape en sterkere pedagogisk bevissthet om nødvendigheten

³ Abson, Claire. *The changing picture of higher education*. – S.1-18. - I: *Centered on Learning : Academic case studies on learning centre development* / edited by Edward Oyston. - Aldershot : Ashgate, 2003. – 253 s.

Satt på spissen kan vi ha reddet biblioteket fra total isolasjon og eksklusivitet gjennom utviklingen av læringscentermodellen.

ten av å utnytte lærings- og forskningsressurser optimalt.

Informasjonskompetente studenter er et viktig læringsmål, selv om dette kan uttrykkes på ulike måter. Å skape informasjonskompetente studenter er en pedagogisk utfordring, hvor den tradisjonelle bibliotekkompetansen hovedsakelig kan bidra med undervisning og kurs for repetisjon av tekniske ferdigheter i informasjonssøk. Selv om det har en positiv effekt, at bibliotekarer får en grunnleggende innføring i pedagogikk, må de pedagogiske utfordringene primært løses av våre lærere. Bibliotekarenes sterke eierforhold til begrepet "informasjonskompetanse" kan snarere ha bidratt til, at pedagogene har blitt mer skeptiske enn entusiastiske.

Læringscentermodellen er uttrykk for en fokusering på det fysiske læringsmiljøet, og bibliotek og andre støttetjenesters naturlige integrering i dette. En utvikling, hvor bibliotekene fortsatte sin mer isolerte tilværelse i høgskolen basert på de tradisjonelle tjenestene, kunne ha blitt problematisk i en verden, hvor presset på enhver mulig ledig kvadratmeter er ganske stort.

Digital tilgang til kataloger, databaser og ulike tjenester svekker det tradisjonelle bibliotekets rolle som treffpunkt. I et læringscenter er storparten av besøkene knyttet til mulighet for å arbeide ved leseplass, PC-er eller i grupperom. Vi har data, som kan tyde på, at det er mindre enn 20 % av brukerne, som har behov for bibliotek tjenester, når de ankommer Læringscenteret. Samtidig har omfang av bokutlån økt de seneste årene. Kanskje lar flere seg påvirke av, at bokhyller til dels er brukt som skillevegger mellom arbeidsplasser? Satt på spissen kan vi ha reddet biblioteket fra total isolasjon og eksklusivitet gjennom utviklingen av læringscentermodellen.

Det er interessant å legge merke til, at disse endringene nå er implementert ved alle høyere undervisningsinstitusjoner i Norge – innenfor de rammer og muligheter, de enkelte har hatt. Og alle rapporterer om økt besøk. Hvis man ikke kan enes om andre positive utslag av læringscentermodellen, så må dette i det minste være et viktig bidrag til å presentere bibliotek tjenester for nye brukergrupper!

I dag har høgskolen tilfredsstillende ressurser til å framstå som et godt fagbibliotek og læringscenter, men det er spennende å se, i hvilken grad både trykte og digitale litteraturressurser vil bli brukt i framtida. Disse ressursene møter sterk konkurranse fra en økende "googlification" av søkeatferd, og vi må regne med at studentenes informasjonsinnhenting i dag fortrinnsvis skjer med basis i det "frie" Internett. Det er også en økende argumentasjon – til dels fra bibliotekarer, om at dette er tilstrekkelig. Fenomener som web 2.0/bibliotek 2.0 bidrar til en fokusering på aktiviteter, som ligner mer på "infotainment" enn informasjonsformidling. Økt bruk av trykte kilder forsøkes bortforklart som en midlertidighet.

Snarere kan vi se på denne utviklingen som en tydeliggjøring av to ulike tilnæringer til læring. Den overflatebaserte, som nok er den dominerende og minst anstrengende, og den analyserende, som både er tidkrevende og slitsom. Innenfor en læringscentermodell må man legge til rette for begge tilnæringsmåtene, slik at de gjensidig kan befrukte hverandre. Det er gjerne en forutsetning for fortsatt eksistens i alle forhold.

Læringscentermodellen er uttrykk for en fokusering på det fysiske læringsmiljøet, og bibliotek og andre støttetjenesters naturlige integrering i dette.